

Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi

The Journal of International Social Research

Cilt: 9 Sayı: 43 Volume: 9 Issue: 43

Nisan 2016 April 2016

www.sosyalarastirmalar.com Issn: 1307-9581

EMİR TİMUR'UN SAVAŞ STRATEJİLERİ AMIR TIMUR WAR STRATEGIES

Hasan TAŞKIRAN*

Öz

Emir Timur, sahip olduğu liderlik ve askeri dehası sayesinde orta zamanların en büyük bozkır imparatorluğunu kurmuştur. Emir Timur ordusu ile savaştan savaşa koştu. Onun Çin'den Adriyatik'e, Kafkasya'dan adalar denizine kadar olan geniş coğrafyaları idaresi altına almasının temelinde savaş ve fetihlerinde uygulamış olduğu taktik ve yöntemler yatmaktadır. Emir Timur, tedbiri hiçbir zaman elden bırakmadı. Her zaman temkinli ve düşmanını kollamaktaydı. Bu makalede Timur'un başarılarının sırrı olan savaş stratejilerini yaşanan tarihi hadislerden misaller verilerek incelenmiştir.

Anahtar Kelime: Emir Timur, Ordu, Savaş, Strateji, Casus.

Abstract

Amir Timur, thanks to the leadership and the military genius, established the largest steppe empires of the medieval. Emir Timur, was busy the conquests. His administration vast geography on the basis of taking up the tactics and methods have been implemented in war and conquest where of the from China to Adriatic, until from Caucasus to the Aegean Sea. He didn't give up to be provident. He was always cautious and use the enemy. This article is examined Timur is the secret of success which war strategy with examples of historical events.

Keywords: Amir Timur, Army, War, Strategy, Spy.

Giriş

Cengiz Han'ın oğlu Çağatay tarafından temelleri atılan Çağatay Hanlığının 1370'lere doğru çözülmeye başlamasıyla Türkistan'da yeni bir güç ortaya çıkmıştır.¹ Bu yeni güç, büyük bir imparatorluğu kuracak olan Emir Timur'dur. Son büyük bozkır imparatorluğunu kuran Timur,² 1382'den 1405 tarihlerine kadar Ön Asya'da birçok başarılı savaş ve fetihlerde bulunmuştur.³ Emir Timur'un bu başarılarının sırrı ise iyi bir lider olmasının yanı sıra işlerini büyük bir kurnazlık ve siyasetle yapmasından kaynaklanmaktaydı. O, sefer ve fetihlerinden önce daima stratejiler geliştirerek başarı için bir takım hilelere başvurmuştur. Emir Timur, hâkimiyetini kurmaya başladığı sıralarda kimseyi çekemeyen ve her biri kendisini bir "Emir-i Azimüşşan" telâkki eden beylerin itaatini temin için tedbirler almağa başladı. Kurnaz bir siyasetle her birinin meyillerini okşayarak, kiminin arzularını yerine getirerek, kimine memuriyetler sağlayarak her birinin yanında gizli casuslar bulundurup hal ve maksatlarını günü gününe haberler alarak bazısı aleyhine fitneler ve isyanlar çıkarttırıp kendi adamları eli ile onları bağlattırarak ve nihayet her birini bir şekilde kendi himayesine sığınmak zorunda bırakarak az zaman içinde bütün gururlu beylerin eğilmek istemeyen başlarını kendi önünde eğdirmiş ve onların itaatlerini büyük bir başarı ile temin eylemişti.⁴ Onu bu başarılı siyasetti her zaman muzaffer bir Emir olmasını sağlamıştır.

Timur, kendi devletini sağlam temeller üzerine kurmuştur. Özellikle Pirim dediği Horasanlı ünlü Şeyhülislam Zeynüddin Ebu Bekir Taybâdî'nin devlet yönetimindeki öğütlerine saygı duyup riayet etmiştir. "Ey muzaffer Timur! Devlet işlerinde şu üç şeyi ihmal etme: Birincisi istişare, ikincisi sabır, üçüncüsü sağlam ve uyanıklıkla iş yapma." Öyle ki bu öğütlerin tatbiki hususu Timur'un tercüme hayati incelediğinde açık

* Arş. Gör. Dr. Bitlis Eren Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü, htaskiran27@gmail.com

¹ Mustafa Kafalı (2005). *Çağatay Hanlığı (1227-1345)*, Ankara: Berikan Yayınevi, s. 138-140.

² Timur, 25 Şaban 736/8 Nisan 1336'da Keş yakınlarındaki Hoca Ilgar köyünde doğdu. Babası yöredeki Barlas kabilesinin Emiri Turgay, annesi Tekina Hatundur. Timur doğduğu zaman Çağatay Hanlığı çökmeye yüz tutmuş ve hâkimiyet Cengiz Han soyundan gelen hanlardan çok kabile reislerinin elinde bulunuyordu. İlk defa 761/1360 yılında adından söz edilen Timur, Çağataylar ve Moğollar arasındaki çatışmalara katıldı ve sık sık saf değiştirdi. Yararı dokunacağını ümit ettiği kimselerle akrabalık bağları kurdu. Kendine müttelikler sağlamak suretiyle on yıllık mücadeleden sonra Mâverâünnehir'e hâkim olarak Semerkant'ta tahta oturdu (12 Ramazan 771/9 Nisan 1370). Bu mücadele döneminde sağ bacağından yaralanmasından dolayı kendisine "Aksak" veya "Lenk" denilmekteydi. Bkz.; İsmail Aka (2012). "Timur", *DİA*, C. 41, İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, s. 177-180.

³ İsmail Aka (2000). *Timur ve Devleti*, Ankara: TTK Yayınları, s. 1-2; İsmail Aka (2010). *Timurlular Devleti Tarihi*, Ankara: Berikan Yayınevi, s. 18-19; Beatrice Forbes Manz (2006). *Timurlenk Bozkırların Son Fatihi*, (Çev. Zuhâl Bilgin), İstanbul: Kitap Yayınları, s. 9; Sabri Hizmetli (2002). "Çağatay Devleti", *Türkler*, C. 8, Ankara: Yeni Türkiye Yayınları, s. 355; Gürsoy Solmaz (2002). "Timur ve Seferleri", *Türkler*, C. 8, Ankara: Yeni Türkiye Yayınları, s.540.

⁴ Yusuf Ziya Özer (1945). "Timur'un Yaptığı İşlere Toptan Bakış", *Belleten*, C. IX, S. 36, Ankara: TTK Yayınları, s. 442.

bir şekilde görülmektedir.⁵ Emir Timur, özellikle Pirin öğütlerinden üçüncüsü olan uyanıklıkla iş yapma konusunda çok kabiliyetliydi. Nitekim kendisi seferlere çıkmadan evvel fethedeceği yerle ilgili gerek istihbarat, gerekse de lojistik anlamında birçok ön hazırlık yapmaktaydı. Bu hazırlıklar onun mutlak başarı sağlamasına büyük katkı sağlamaktaydı.⁶ Emir'in kendi ifadeleriyle belirttiği üzere, "sinayarak ve gördüm ki, düşman askerini yenmek çokluk veya azlıkla alakalı değildir. Tanrının yardımı ve kulun tedbiriyle olur. 243 askerimle Karşı kalesini 12 bin kişilik bir orduya sahip Emir Musa ve Melik Bahadır'dan almış olmam doğru ve yerinde tedbirlerle başarılı oldum"⁷ tecrübe ve tedbirin önemini ortaya koymuştur.

1.Savaş Öncesi Hazırlıklar

1.1. Haber Alma (İstihbarat)

Timur, her hükümdar gibi yönetmiş olduğu coğrafyada halk arasından kendisine haber getiren görevliler olduğu gibi, egemenliği dışındaki birçok belde ve şehirde de haber sağlayan sırdaşı ve casusları vardı.⁸ Bunlar divanlarda bulunan rütbeli kişiler ve elçiler olmasının yanı sıra sufiler, tüccarlar, sanatkarlar ve sıradan insanlar arasındaki kişilerden de bulunmaktaydı.⁹

İşini tesadüfe bırakmayan ve daima tedbirli bir hükümdar ve asker olan Timur, kendi topraklarına sırdaşlarını koyar, ele geçirdiği ve geçirmedikleri tüm memleketlere de casuslarını yollardı. Casuslarının arasında Kahire'de bulunan yardımcısı Atlamış gibi emirler, fakir ve fakih olan Mesud el-Geccanî gibi divanındaki kişiler yada Dımaşk'taki Sumeysatiyye tekkesindeki Sufilerden bazıları ile hiç beklenmedik tacirler, pehlivanlar, dilenciler, sanatkar ve müneccimler, ozan Kalenderiler, gezgin Haydariler, denizciler ve cincilerden ihtiyar cadıya kadar birçok kimse bulunurdu. Timur'un "çok tecrübeli, doğu ve batıyı çok iyi tanıyan, hilekârlık ve kurnazlıkta en üst dereceye ulaşmış, dehası sayesinde su ile ateşi bir araya getirip batıl ile hakkı uzlaştırmış, hilekârlıkta Sasan ve Ebu Zeyd'i bile geçmiş, hikmet ve tartışma gücünde İbn Sina'yı susturmuş, mantıkta Yunanlıları alt etmiştir."¹⁰

Sahipkran'a haber sağlayan bu casuslar buldukları memleketlerin ahvaliyle ilgili en ince ayrıntısına kadar bilgi getirmektedirler. Buldukları beldelerde konaklama menzillerinin, şehirler arasındaki mesafeleri, kentlerin fiziki şartlarının yanı sıra çarşıda satılan ürünlerin bu ürünlerin fiyatına kadar her şeyi bildirmektedirler. Yine ahali içerisindeki ileri gelenler hakkında da en ince detayları vakit kaybetmeden Timur'a ulaştırmaktaydılar.¹¹ Öyle ki fethedilen yerlerde Emir Timur, o memleketin ileri gelenlerini huzuruna çağırınca, o memleket ile ilgili sorular sormaya veya isimler vererek onların akıbetini sormaya başlayınca bu durum ahali arasında büyük şaşkınlık ve hayrete neden olmaktadır.¹²

Emir Timur, casusluk örgütünü teşkilatlandırarak orta zamanların en iyi haber alma örgütü haline getirmiştir. Bu yapıyı sıkı kurallarla teşkilatlandırmış olup her bölge ve şehirde toplum ve ordu içerisinde bu işlere bakan bir kâtip tayin etmiştir. Görevli kâtipler vazifeli oldukları yerlerdeki durum hakkında ihbarlarda bulunmaktaydılar.¹³ Gelen bu ihbarların doğruluğu da çok önemliydi. Timur bu haberlerin doğruluğunu büyük bir titizlikle inceler ve buna göre tedbirler alırdı.¹⁴ Nitekim görevli kâtip olayları değiştirerek yazdığı anlaşıldığında parmakları ya da kolu kesilirdi. Yine düşmanlık içerisinde olup yalan yanlış bilgi verdiyse öldürülürdü. Sahipkran, haberlerin ehemmiyet derecesine göre günlük, haftalık, aylık ve yıllık olarak sınıflandırmış olup bu ihbarların ilgili zaman diliminde kendisine yetiştirilmesini istemekteydi.¹⁵ Böylece dönemin en hızlı haber alma teşkilatını kurmuş bulunmaktaydı. Öyle ki Altın Orda devleti lideri Toktamış Han, Maverâünnehir'i işgal ettiği haberini Şiraz'da bulunan Emir Timur'a ulaştırmak için Semerkantlı postacılar sadece on yedi günde (günde ortalama 140 km) götürmüşlerdi.¹⁶

⁵ Zeynüddin Ebu Bekir Taybâdî'nin öğütünün tamamı şu şekildedir. İstişaresiz giden saltanat yolu yanlış, sonu pişmanlık olur. Saltanat işlerini yürütürken hiçbir şeyi istişaresiz yapma ki, pişmanlık duymayasın. Şunu da bilmen gerekir ki, saltanat işlerinin tamı tamına yarısı bu yolda karşılaşacağın her türlü zorluğa sebat göstererek sabretmektir. İkinci yarısı ise, bazı şeyleri bilip bilmezlikten, görüp görmezlikten gelmektir. Kısacası, her işte sebat ve sabır göstererek uyanık olup, bahadırılık yaparsan bütün işleri başarabilirsin. Bkz.; Şahipkran Emir Timur (2010). *Tüzükât-ı Timur*, (Haz. Kutlukhan Şakirov-Adnan Aslan), İstanbul: İnsan Yayınları, s. 23-24

⁶ Kâzım Paydaş (2009). "Emir Timur'un Fetihlerinde Haber Alma Teşkilatının Önemi", *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Tarih Araştırmaları Dergisi*, C. XXVIII, S. 46, s. 40.

⁷ *Tüzükât-ı Timur*, s. 24.

⁸ Casusluk, Arapça "ces" kökünden türemiştir. "Gözetleyen, araştıran" manasında isim olan casus tabiri, "düşmanın sırlarını araştırıp bilgi sızdıran, düşman içinde çeşitli yıkıcı faaliyetlerde bulunan kişi" anlamına gelir. Bkz.; Cengiz Kallek (1993). "Casus", *DİA*, C. 7, İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, s. 163; Abdülkadir Özcan (1993). "Casus", *DİA*, C. 7, İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, s. 166-169.

⁹ İbni Arabşah (2012). *Acâibu'l-Makdûr*, (Çev. Ahsen Batır), İstanbul: Selenge Yayınları, s. 42; İsmail Aka (1994). "Timurlular Devleti", *DGBİT*, C. IX, Konya: Çağ Yayınları, s. 275.

¹⁰ Musa Şamil Yüksel (2004). "Arap Kaynaklarında Timur", *Bilgi*, S. 31, s. 98.

¹¹ Paydaş, "Emir Timur'un Fetihlerinde Haber Alma Teşkilatının Önemi", s. 37.

¹² İbni Arabşah, *Acâibu'l-Makdûr*, s. 66.

¹³ Şerafeddin Ali (2000). *Timur ve Tüzükât*, (Çev. Kevser Kutay), Ankara: Academyplus Yayınevi, s. 105.

¹⁴ Jean Paul Roux (1994). *Aksak Timur*, (Çev. Ali Rıza Yalt), İstanbul: Doğan Kitapevi, s. 165.

¹⁵ *Tüzükât-ı Timur*, s. 95-96.

¹⁶ Roux, s. 290; Paydaş, "Emir Timur'un Fetihlerinde Haber Alma Teşkilatının Önemi", s. 38.

Elde edilen bu istihbarat bilgileri Timur'un seferleri için hayati öneme sahipti. Nitekim elde edilen bu bilgiler doğrultusunda Sahipkiran, sefere çıkacağı uygun zamanı ve koşulların oluştuğuna emin olduktan sonra çıkardı.¹⁷ Bu sayede seferlerinde başarılı neticeler elde ederdi. Bu teşkilatın önemli başarılarından bir tanesi 12 bin kişilik bir ordusu bulunan Karşı Kalesinin Emir Musa ve Melik Bahadır'dan alınmasıyla ilgiliydi. Sahipkiran, 243 kişiden oluşan bir kıta askerle Karşı kalesini almak için Horasan'a doğru harekete geçti. Bu sırada karşılaşmış olduğu bir kervana kendi casuslarından birini yerleştirdi. Kervan, Karşı kalesine gelip Emir Timur'un Horasan'a yöneldiğini söyleyince, kale Emiri Musa güvenlik tedbirlerini bıraktı. Bunu gören casus hızlıca durumu Emir Timur'a bildirdi. Nitekim kendisi emrindeki 243 kişilik askeri birliğiyle 12 bin kişilik Karşı kalesini kuşatarak aldı. Emir bu hadiseyi, "sınayarak ve gördüm ki, düşman askerini yenmek çokluk veya azlıkla alakalı değildir. Tanrının yardımı ve kulun tedbirleriyle olur"¹⁸ diyerek casusluğun ne kadar önemli olduğunun altını çizmektedir.

Yine Emir Timur, Urus Han'a yenilmiş olan Altın Orda şehzadesi Toktamış Han'ın kendisine iltica edeceği ve Urus Han'a karşı ondan yardım talep edeceğine dair bilgileri de bölgedeki casuslarından öğrenmekteydi.¹⁹ Zamanla güçlenen Toktamış Han, Sahipkiran'ın desteklerini unutmuş ve kendisine karşı muhalefette bulunarak Tebriz'e saldırmıştı. Emir Timur, 1391 tarihinde Toktamış Han'ın üzerine yürümeye karar verir vermez hızlıca buraya casuslarını sevk etti. Sefer öncesi istihbaratı sağlaması için Şeyh Davud görevlendirdi. Şeyh Davud, emrindeki heyetle 2 gün boyunca yapılan araştırmalar neticesinde düşman ordusundan bir kişiyi yakalayıp Emir Timur'a getirdi. Getirilen bu kişi, Toktamış Han namına çalışan 10 tane daha casusun sefer güzergâhında olduğunu itiraf etti. Edinilen bu mühim bilgi neticesinde diğer casuslarda yakalanarak cezalandırıldılar.²⁰

Emir Timur'un görevlendirmiş olduğu casusları her ne kadar düşmanla ilgili bilgi getirmiş olsa da özellikle seferler öncesinde bölgedeki halkın ve idarenin mukavemetini kırmak için de görevliler göndermekteydi. Bu görevliler sefer öncesi fethedilecek yere giderek Sahipkiran'ın maksadının tebaaya zarar vermek olmadığı dedikodusunu yayarak onları teskin etmeye çalışmışlardı. Özellikle Altın Orda Hanı Toktamış'ın Gürcistan üzerinden Tebriz'e gelip burayı yağmalamış olması Timur'u Gürcülerin üzerine sevk etmiştir. Çünkü Emir Timur'a göre, Toktamış Han Gürcülerle anlaşıp işbirliği yapmadan İran'a karşı saldırı gerçekleştiremezdi. Emir, Toktamış'ın tekrardan saldırısına mani olmak adına geçit yollarını kapatmak zorundaydı. Bunun için Gürcistan'daki Kafkas geçitlerini kontrol altına alması gerekmekteydi.²¹ Timur bundan dolayı Gürcistan'a sefer düzenlemeye karar verdi.²² Emir Timur, sefer öncesinde Gürcülerin mukavemetiyle karşılaşmamak için önemli stratejik bir hamle yaptı. Onların arasına casuslarını göndererek amacının Gürcülerin mal ve canına zarar vermek değil, tek gayesinin onlara İslam dinini öğretmek olduğu dedikodusunu yaymaya çalıştı.²³ Timur, sefere çıkınca ilk olarak Sürmele ve Kars kalelerini alarak tahrip etti. Buradan ayrılan Timur, Nahçıvan üzerinden Tiflis önlerine geldi.²⁴ Özellikle huzursuzluğun olduğu ve halkın gayri memnun olduğu bölgelerde casuslar Timur lehine propagandalarda bulunarak Sahipkiran'ın buralara sefer düzenlemesini sağlamışlardı. 1393 tarihinde Timur'un Celayirli Ahmed'in üzerine Tebriz'e sefer düzenlemesinin temelinde bu durum vardı. Ahmed Celâyir'in soygunculuğundan ve baskısından şikâyet eden Tebriz ahali, Emir Timur'un casusları tarafından ustalıkla yönlendirildiler. Halkın kendisine yönelik teveccühte bulunacağını casuslar aracılığıyla öğrenen Emir Timur, hızlıca Tebriz üzerine sefere çıktı. Sahipkiran'ın kendisi üzerine geldiği haberini alan Sultan Ahmed, Tebriz'den ayrılarak Bağdat'a kaçtı. Timur ve orduları sorunsuz bir şekilde Tebriz'i aldılar.²⁵ Emir Timur, Bağdat'a kaçan Ahmed Celayir'in üzerine yürümeye başladı. Sultan Ahmed, Timur'un gelişini bildirmeleri için dağ köylerine casuslar yerleştirmişti. Bu casuslar güvercinlerle Ahmed Celayire haber vermekteydiler. Bu durumu öğrenen Emir Timur da bunlara niçin Bağdat tarafına güvercin gönderdiklerini sorması üzerine, casuslar yaptıklarının anlaşılmuş olduğunu anladıklarından durumu açıklamak zorunda kaldılar. Bunun üzerine Emir Timur casuslara gördükleri tozun Emir Timur ile karşılaşmamak için giden bir Türkmen ordusuna ait olduğunu bildiren diğer bir haberi yazdırarak güvercinle yeniden gönderdi.²⁶ Bunu üzerine biraz rahatlayan Ahmed,

¹⁷ Roux, s. 166-167.

¹⁸ *Tüzükât-ı Timur*, s. 24.

¹⁹ *Tüzükât-ı Timur*, s. 42.

²⁰ Nizamüddin Şâmî (1987). *Zafernâme*, (Çev. Necati Lugal), Ankara: TTK Yayınları, s. 145-146.

²¹ Nizamüddin Şâmî, *Zafernâme*, s. 120.

²² Nikoloz Berdzenişvili-Simon Canişia (1997). *Gürcistan Tarihi (Başlangıçtan 19. Yüzyıla Kadar)*, (Çev. Hayri Hayrioğlu), İstanbul: Sorun Yayınları, s. 197; Kâzım Paydaş (2006). "Timur'un Gürcistan Seferleri", *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, C. 16, S. 1, s. 422.

²³ Paydaş, "Timur'un Gürcistan Seferleri", s. 422.

²⁴ Nizamüddin Şâmî, *Zafernâme*, s. 121-122; V. Minorsky (1979). "Tiflis", *İA*, C. 12/1, İstanbul: MEB Yayınları, s. 270.

²⁵ A. Yu. Yakubovskiy (1992). *Altın Orda ve Çöküşü*, (Çev. Hasan Eren), Ankara: TTK Yayınları, s. 153; Aka, *Timur ve Devleti*, s. 12.

²⁶ Paydaş, "Emir Timur'un Fetihlerinde Haber Alma Teşkilatının Önemi", s. 43.

yine de tedbirini elden bırakmadıysa da birliklerine çöken rehavetten istifade eden Emir Timur, Bağdat önlerine gelerek şehri kuşatarak tahrip edip ülkesine dönmüştü (1401).²⁷

Emir Timur, komşu memleketlere türlü kılıklarda casuslar göndererek o memleketin iç işleri ve hükümdarların niyet ve maksatları hakkında daima malumat toplamak ve bu malumatı defterlere geçirterek daima göz önünde bulundurmaktaydı.²⁸ Buna “*dil getirme*” denilmekteydi. Timur’un 1398 tarihli Hindistan seferi buna örnektir. Casuslarından edindiği bilgiye göre, Hindistan’ın her eyaletinde vali ve kumandanların devletin gücünü suiistimal ile kötüye kullanarak istiklallerini ilan ettiklerini, Firuz Şahın torunu Sultan Mahmud’un Delhi’de kendisine karşı mücadele veren soylular üzerinde otoriteye sahip olmadığını anlayan Emir Timur, Delhi İmparatorluğu’nun içinde bulunduğu sıkıntılı durumdan yararlanmak için sefere çıktı. Emir Timur, Hindistan’ın pek çok yerinde tahrip ve yağmada bulunarak büyük miktarda ganimetle ülkesine dönmüştür.²⁹

Benzer bir durumu 1402 Ankara savaşı öncesinde de görmekteyiz. Emir Timur, elçi olarak Emir Fazl’ı Yıldırım Bayezid’e gönderdi. Emir Fazl’ın vazifesi her ne kadar görünürlük elçilik olsa da esasen o bir casus olarak gönderilmiştir. Amacı ise Kara Tatarlar’ın Bayezid ile birlikte hareket etmemesini sağlamak, Osmanlı yönetimine sıcak bakmayan diğer Anadolu Beyliklerinin kuvvetlerini öğrenmek ve onları Bayezid’e karşı Timur’un yanında yer almalarına ikna etmeye çalışmaktı. Emir Fazl’ın getirmiş olduğu bilgiler doğrultusunda önceleri sefer konusunda tereddütleri olan Emir Timur, bu sayede Yıldırım Bayezid ile savaşma kararı aldı.³⁰ Böylece Ankara savaşında Emir Timur’un aldığı istihbarat bilgilerinin doğruluğu bir kez daha teyit edilmiş ve savaş kazanılmıştır.³¹

Daha önce belirttiğimiz üzere Emir Timur, elçi, asker ve diğer meslek guruplarından birçok kişiyi casusu olarak kullanmıştır. Bunların arasında önemlilerinden bir tanesi de tüccarlardı. Emir Timur, 1404’te Çin üzerine sefere çıkmasını sağlayan buraya göndermiş olduğu Tatar tüccarın getirmiş olduğu malumatlar doğrultusunda harekete geçmiştir. Çin’e giden tacir 6 ay burada kaldı. Bu tacir daha sonra dönünce Çin’in başkentinin denize yakın olduğunu ve Tebriz şehrinin 20 katı büyüklüğünde olduğunu haber etti. Tatar tacir, ayrıca Çin hakanının sefere çıktığı zaman geride 400.000 atlı asker bıraktığını, memleketi bunların koruduğunu anlattı. Yine Çin’de gerekli olan âdete göre bir asilzâdenin bir süvarisi bulunmadıkça hiçbir yerde at üzerinde dolaşmadıklarını ve burada anlattıklarına göre Hakan’ın, putperest olarak doğduğu halde sonradan Hristiyan olduğu hakkında Emir Timur’a geniş bir bilgi verdi.³² Emir Timur, ölümüne kadar bu casusluk faaliyetlerini sürdürmüştür (18 Şubat 1405).³³

1.2. Elçiler Göndermek

Timur, elçilik³⁴ müessesesine çok önem veren bir liderdi. Öyle ki savaş ve barışta her zaman bu kurumu devreye sokarak iyi niyet göstergesi olarak sürdürmüştür. O, diğer Türk İslam devletlerinde olduğu gibi Hz. Muhammed’in bir sünneti olduğu için dostane ilişkiler geliştirdiği devletlere elçiler gönderdiği gibi savaş öncesinde fethedeceği yerlerin reislerini ikna için de göndermiştir.³⁵ Normal zamanlarda veya savaş zamanlarında olsun Emir Timur’un gönderdiği veya huzura gelen elçilere büyük önem vermektedir. Elçilere dokunulmaz ve kendilerine birçok övgü ve hediyelerle taltif edilirdi. Resmi bir statüsü olan elçiler düşmandan mesaj getirmiş olsa dahi “*Elçiye zeval olmaz*” vecizesi ile ifade edildiği gibi ona dokunulmazdı. Öyle ki bu durum elçilerin “*milletlerarası imtiyazlar ve dokunulmazlığa sahip olmak*” manasına gelmekteydi.³⁶ Bu elçilerin taşımış olduğu her bilgi veya mektup diplomasinin temelini oluşturduğu için önemliydi.

Sahipkıran, bir yere fetihlere bulunmadan evvel uyarı mahiyetinde elçiler göndererek kendilerine itaat etmelerini isterdi. Onun için savaş en son başvurulacak yöntemdi. Nitekim bunun örneğini Horasan alındıktan sonra görmekteyiz. Bölgedeki Emirler, Horasan’dan sonra Sistan ve Afganistan’ın da alınması için Timur’a haber gönderdiler. Ancak Timur, buraya asker sevk etmek yerine elçi aracılığıyla mektuplar yolladı. Bu mektuplarında “*Eğer bana katılırsanız kurtulursunuz, eğer güreşirseniz yıkılırsınız. O halde ne olacağını görünüz*” onları tehdit etmiştir. Bu tehdit karşısında bölgedeki emirler onunla mücadele edemeyeceklerini

²⁷ Şerefüddin Ali Yezdi (2013). *Zafername*, (Çev. Ahsen Batur), İstanbul: Selenge Yayınları, s. 373-374; Yaşar Yücel (1989). *Timur’un Ortadoğu-Anadolu Seferleri ve Sonuçları*, Ankara: TTK Yayınları, s. 39-40.

²⁸ Paydaş, “Emir Timur’un Fetihlerinde Haber Alma Teşkilatının Önemi”, s. 41.

²⁹ *Tüzükât-ı Timur*, s. 118; Roux, s. 122; Aka, *Timur ve Devleti*, s. 22.

³⁰ İbni Arabşah, *Acâibu’l-Makdûr*, s. 302-310.

³¹ Hoca Sadeddin Efendi (1999). *Tâci’t Tevârih*, C.I, (Haz. İsmail Parmaksızoğlu), Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları, s. 267.

³² Ruy Gonzales de Clavijo (1993). *Anadolu Orta Asya ve Timur*, (Çev. Ömer Rıza Doğrul), İstanbul: Ses Yayınları, s. 179-180; Paydaş, “Emir Timur’un Fetihlerinde Haber Alma Teşkilatının Önemi”, s. 49-50.

³³ Aka, *Timur ve Devleti*, s. 33.

³⁴ Elçi, (ilçi) kelimesi “*halk, ülke, devlet*” anlamına gelen Türkçe “*el*” (il) kökünden türetilmiş ve bu şekilde ilk defa Uygur metinlerinde rastlanmıştır. Elçi kelimesi aynı zamanda “*haberci, peygamber*” anlamına da gelmektedir. Bu manada Arapça karşılığı “*resul*” olan elçi kelimesi, “*sefir*” kelimesiyle de özdeşleştirilmiştir. Bkz.; Mehmet İpşirli (1995). “*Elçi*”, *DİA*, C. 11, İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, s. 3.

³⁵ Nizamüddin Şâmî, *Zafername*, s. 298.

³⁶ İpşirli, “*Elçi*”, s.3.

anlamış, itaatlerini bildirerek gelen elçileri iyi karşılayıp hediyeler sunmuşlardı. Benzer bir durumu, Fars ve Irak'ta hüküm süren Muzafferiler'e ve Gilan ve Cürcan, yönelikte görmekteyiz. Toplanan mecliste bu bölgelere sefer tertip edilmesi hususunda karar çıkmış olmasına rağmen Emir Timur savaşın başvurulacak en son yol olduğunu düşündüğü için buralara elçiler göndermiştir. Nitekim giden elçiler Mazenderan hâkimi Emir Ali'yi ikna ederken Gilan ve Cürcan Emiri buna razı gelmeyerek elçileri geri göndermiştir. Bunun üzerine Timur, ordusunu bu bölgelere sevk ederek idaresi altına aldı.³⁷

Timur, kendisine gönderilen elçileri önemine göre düşman dahi olsa iyi karşıladı ve kendisinin göndermiş olduğu elçilerin de aynı şekilde iyi karşılanmasını beklerdi. Öyle ki komşu bölgelerdeki idarecilere göndermiş olduğu elçilerin tahkir, alı konulmasını veya öldürülmesini istemezdi. Ancak, böyle bir durum söz konusu olduğu zaman savaş kaçınılmaz olurdu. Emir Timur bütün ağırlıklarıyla elçisine zarar veren idarecinin üzerine sefere çıkardı. Onun düşüncesine göre, gelen elçiyi bertaraf etmek savaş sebebiydi. Nitekim Harezim'in batısına hükmeden Hüseyin Sofi, Hive ve Ürgenç'i idare etmekteydi. Bununla yetinmeyen Sofi, doğu Harezim'e saldırılarda bulunmaktaydı. Bunun üzerine Emir Timur, buraların Çağatay hanına ait olduğunu ve kendisinin buralardan çekilmesi için Elfe Tavaçı'yı elçi gönderdi. Sofi elçinin getirmiş olduğu mesaja karşılık olarak "Ben bu vilayeti kılıçla aldım, benden de ancak kılıç gücüyle alsınlar" diyerek elçiye olumsuz bir cevap verdi. Elçi hızlıca bu cevabı Timur'a ulaştırdı.³⁸ Emir Timur, Hüseyin Sofi üzerine sefere çıkmaya hazırlanırken Mevlana Celalüddin Bahadır, Sahipkıran'dan Müslüman kanunun dökülmemesi için kendisinin elçi olarak Sofi'ye gönderilmesini talep etti. Elçi, "Aramızdaki bu ittifak ve dostluktan sonra bu muhalefet neden icap ediyor?" beyanındaki mektubu Hüseyin Sofi'ye ilettili. Ancak Sofi, elçiyi dinlemediği gibi onu Kurgan hapishanesinde esir etti. Bunun üzerine Emir Timur, bir mektup daha gönderdi. Bu mektubunda "Elçi öldürmek ve bağlamak yoktur. Elçimi geri gönder." diyordu. Sofi, bu mektuba karşılık vermediği gibi Toy Boga adlı bir kumandanı da ordu ile Buhara'ya gönderdi. Buraları yağmalattı. Bunun üzerine Timur, Harezim üzerine sefere çıkarak Hüseyin Sofi'yi bertaraf etti (1372).³⁹

Emir Timur, büyük bir asker ve savaşçı biri olsa da onun önceliği, meseleleri elçiler aracılığıyla barışçıl yollarla çözmektir. Karşı taraftan olumsuz bir cevap aldığı zaman savaş seçeneğine başvurmuştur. Nitekim kendi desteğiyle Altın Orda devletinin başına geçmiş olan Toktamış Han'ın ihaneti neticesinde büyük bir hayal kırıklığına uğramıştır. Çünkü Emir Timur, Toktamış Han'ın düşmanlardan kaçınca kendisine sığındığını, onun yüzünden Urus Han ile arasının açıldığını, emrine sayısız asker verdiğini ama Toktamış Han'ın bunlara rağmen kendisine ihanet ettiğini bildirmiştir.⁴⁰ Elçi, Emir Timur'a Toktamış'ın kuvvetlerinin büyük bir kısmıyla Sriderya'yı geçerek Timur'un ana yurdunu istilaya başlamış olduğunu haber vermiştir. 19 Ocak 1391 tarihinde Sahipkıran, Toktamış'ın üzerine sefere çıktı. Yenilgiye uğratılan Toktamış'ın komutanlarını esir alan Emir Timur, onlara elçi nazarıyla bakarak Toktamış'a şu mesajı "Bizim aramızdaki hukuk baba oğul arasındaki hukuk gibidir; birkaç cahil adamın yüzünden orada niçin bu kadar insan helak olsun, biz eski ahdî peymanımız üzerinde kalmalıyız; uyumuş bir fitneyi uyandırmayalım" götürmelerini emretti.⁴¹ Ancak Toktamış Han'ın bu mesaja da aldırması üzerine Emir Timur, Deşt-i Kıpçak'a yürüme kararı aldı ve gelen elçileri alıkoymdu.⁴²

Tarihler 1394'dü gösterdiğinde Timur önemli bir güç olan Memlûklerle hemhudut haline gelmiştir. Bağdat hâkimi Ahmed Celayir'i himaye eden Sultanı Berkuk'a, Şeyh Save'nin başkanlığında bir elçi heyeti göndermiştir. Dostane ilişkiler geliştirmek için gönderilmiş olan bu elçilik heyeti Sultan Berkuk tarafından Rahba yakınlarında pusuya düşürülerek bir kısmı öldürülürken bir kısmı da esir edildi. Bunun üzerine Timur, yeni bir elçilik heyetiyle Sultan'a bir mektup gönderdi. Emir, mektubunda, kendi ve maiyetindeki ordusunu Allah'ın öfkesinden yarattığı askerler olarak tanımladıktan sonra teslim olanın kurtulacağını, savaşanların ise pişman olacağını bildirdi. Savaş başlamadan bir an önce mektubuna cevap verilmesini istedi.⁴³ Ancak Sultan Berkuk buna yanaşmadığı gibi sonraları Timur'un Anadolu'ya yönelmesine ve burada onun etkisiyle hedefine yeni bir ismin konulmasına neden oldu. Bu isim Kadı Burahneddin Ahmed idi.

Doğu Anadolu'da etkili olmaya başlayan Emir Timur, Yıldırım Bayezid, Toktamış Han ve Berkuk ittifakını dağıtmak ve tabiiyet bildirmesi için 1394 tarihinde Kadı Burhaneddin Ahmed'e Kutlukşah adındaki emirini bir mektupla Sivas'a gönderdi. Ancak bu ittifaka çok güvenen Kadı Ahmed, Kutlukşah'ı tutuklattı. Durumu Mısır Sultanına bildirdi. Sultan Berkuk ise Kadı Ahmed'e bir elçi göndererek Kutlukşah'ın kendisine gönderilmesini istedi. Nitekim Kadı Ahmed tüm tereddütlerine rağmen Kutlukşah'ı Mısır'a

³⁷ *Tüzükât-ı Timur*, s. 54-56.

³⁸ Şerefüddin Ali Yezdi, *Zafername*, s. 104.

³⁹ Nizamüddin Şâmî, *Zafername*, s. 95.

⁴⁰ Aka, "Timurlular Devleti", s. 192.

⁴¹ Nizamüddin Şâmî, *Zafername*, s. 123.

⁴² Aka, *Timur ve Devleti*, s. 17.

⁴³ Yaşar Yücel (1978). "Timur Tarihine Dair Araştırmalar", *Belleten*, C. XLII, S. 166, Ankara: TTK Yayınları, s. 258.

gönderdi. Kadı Ahmed, bu eylemin diplomaside yeri olmadığı gibi bunun savaş sebebi olduğunu da bilmekteydi. Emir Timur, elçisi Kutlukşah'ın bırakılması için tekrardan bir elçi heyetini Kadı Ahmed'e gönderdiyse de olumlu bir netice alamamıştır. Bunun üzerine Timur, Anadolu'nun içlerine doğru hareket etmeye başladı.⁴⁴

Yine benzer bir hadiseyi 1400 tarihinde Emir Timur'un Gürcistan'a sefere çıkma sebebinde görmekteyiz. Emir adet olduğu üzere savaşmadan evvel karşı tarafa bir elçi gönderirdi. Nitekim Gürcü Kralı Giorgi'den kendisine itaat etmesini elçi aracılığıyla bildirdi. Aksi durumda ise ülkesini başına yıkacağına tehdidinde bulundu. Elçinin sözleri karşısında öfkelenen Kral Giorgi, Timur'un dininin barbar din olduğunu ve kendilerinin Davud peygamberin sonndan geldiğini belirterek elçiye ağır hakaretlerde bulundu. Elçi yaşananları eksiksizce Timur'a anlattı. Bunun üzerine Timur, Gürcistan'a sefere çıktı.⁴⁵

1402 Ankara savaşından öncede usul üzerine Emir Timur, Mevlana Şemseddin isimli kâtibine Yıldırım Bayezid'e layık bir nasihatname yazmasını emretti. Bu mektubu birkaç bilge kişiyi elçi olarak göndermiştir. Karakoyunlu Kara Yusuf'un teslim edilmesini veya ülke dışarısına çıkarılmasını, Kemah kalesinin kendisine bırakılmasını, istemiştir. Ancak giden elçiler Yıldırım Bayezid'in olumsuz cevabıyla karşılaştı.⁴⁶ Nitekim Timur, Ankara'nın Çubuk ovasında Osmanlıları ağır bir mağlubiyete uğrattı.⁴⁷

2. Askeri Taktikler

Büyük bir bozkır imparatorluğuna sahip olan Emir Timur'un ordusu da devletin genel karakterine uygun yapıdaydı. Özellikle insan unsurunun ön plana çıktığı ordusu yaya ve süvarilerden oluşmaktaydı. Bozkır atlı savaşçılar Timur ordularının esasını teşkil etmekteydi. Teşkilat bakımından Cengiz Han'ın kurmuş olduğu yapıya sadık kalınmasının yanı sıra yeni taktik ve yöntemlerde kullanılmıştı. Bu taktik ve yöntemler sayesinde Emir Timur savaşlarda büyük başarılar sağlamıştı.⁴⁸ Sahipkiran'ın savaşlarında genellikle başvurduğu taktikler, "*Şahbun (gece baskını)*", "*Türktaz (ani baskın)*" ve "*Sahte Ricat*" şeklinde sıralayabiliriz.

Emir Timur, savaş esnasında en çok başvurduğu taktik Şahbun vurmaktı. Diğer adı gece baskını olan bu taktik savaşların kaderini belirleyen önemli bir yöntemdi. Timur henüz yeni güçlenmeye başladığı dönemlerde İlyas Hoca üzerine sefere çıkma kararı aldı.⁴⁹ Derbend yakınlarına gelen Emir Timur, İlyas'ın ordusuna yaklaşmak istedi. O, yanındaki komutanlarına "atlarımızı yedeğe alıp gece karanlığında ilerleyelim ve düşmanın saldırı beklemediği taraftan ani bir hücum yapalım. Eğer bir gece baskını verebilirsek kazanan biz oluruz" demiştir. Adamları bunu olumlu karşılayarak güneş çıkmadan sarp kayalıkların arasından yol almaya başladılar. Şahbun vurma niyetinde⁵⁰ olan Emir Timur ve ağırlıkları gün aydınlanmaya doğru henüz İlyas Hoca'nın ordusuna yaklaşmamıştı. Gün aydınlanınca yaklaşan Timur, bu esnada yeni bir strateji geliştirerek gece ani baskınından vazgeçmek zorunda kaldı. Ağırlıklarını ve atlarını geride bırakan Timur'un askerlerinin kıyafetleri ve silahları İlyas Hoca'nın askerlerinin kıyafetleri ve silahlarıyla aynıydı. Emir Hüseyin'in askerleri yanlarından geçerken kendilerinden zannederek aldırış etmediler. Sahipkiran bu sırada biraz dinlendikten sonra ani bir baskınla (Türktaz) İlyas Hoca'nın ordusuna saldırdı.⁵¹ Böylece Çapkulaş savaşında Moğol ordusu büyük bir bozguna uğradı. Bu zafer sonucunda İlyas Hoca ağırlıklarıyla Hocend'e giderken Sahipkiran ise Maverünnehir'e geri dönmüştü.⁵²

Timur'un 1398-1399 tarihlerindeki Hindistan seferine çıktığı vakit Türktaz yöntemine başvurmuştu. Seferi sırasında Sultan Muhammed Han ve Emirzâde Rüstem'in emrindeki emirlere buyruk veren Emir Timur, 30.000 barangar askeriyle Sind nehrini geçip, Keşmir Dağı'nın yamaç yolundan yürüyerek Lahur vilayetine "*türktaz*" (ani baskın, beklenmedik hücum) yapmalarını buyurmuştu.⁵³

Türlere has bir savaş taktiği olan sahte ricat, İslam öncesi Türk devletlerinden miras kalan bir savaş yöntemi idi. Yenilgi edası ile geri çekilme hilesi olan bu yönteme "*sahte ricat*", "*kerr û ferr*" veya "*our-kaç*" denilmekteydi.⁵⁴ Bu taktiğin temelinde önceden hazırlık ve düşmanı kandırma bulunmaktaydı. Düşmanla karşılaşmadan evvel tepe ve dağlarla çevrili bir ova taktik için seçilirdi. Bu düz stratejik alanın etrafındaki tepelere önceden askeri birlikler yerleştirilirdi. Düz alana da düşmanı çekmek için az bir birlik konulurdu. Düşmanın dikkatini üzerine çeken bu az sayıdaki askerler düşmanlarına saldırarak geri çekilip yenilgi

⁴⁴ Yücel, *Timur'un Ortadoğu-Anadolu Seferleri ve Sonuçları*, s. 18.

⁴⁵ Aka, *Timur ve Devleti*, s. 7.

⁴⁶ Şerefüddin Ali Yezdi, *Zafername*, s. 339-340.

⁴⁷ Mustafa Kafalı (1979). "Timur", *İA*, C. 12/1, İstanbul: MEB Yayınları, s. 344-345.

⁴⁸ Hans R. Roemer (1979). "Timurlular", *İA*, C. 12/1, İstanbul: MEB Yayınları, s. 362; Ahmet Özdal (2008). *Türklerin Savaş Sanatı*, İstanbul: Doruk Yayınları, s. 108.

⁴⁹ Şerefüddin Ali Yezdi, *Zafername*, s. 50.

⁵⁰ *Tüzükât-ı Timur*, s. 45.

⁵¹ İbni Arabşah, *Acâibu'l-Makdûr*, s. 46.

⁵² *Tüzükât-ı Timur*, s. 45; İbni Arabşah, *Acâibu'l-Makdûr*, s. 47.

⁵³ *Tüzükât-ı Timur*, s. 61.

⁵⁴ Özdal, s. 109-110.

hissini uyandırır. Buna kanan düşman orduları galip edasıyla kaçan bu orduyu takip ederdi. Esas ordudan kopan düşman güçleri dağlık bölgeye çekilince gizlenmiş olan asil birlikler düşman ordularının çembere alıp merkezine hücum ederek onları imha ederlerdi.⁵⁵ Bu savaş taktiğinin temelinde hafif süvari olmak, iyi ok atmak, uzak muharebe yapabilme yeteneğine sahip olmak, süratli olmak gibi özellikler bulunmaktadır.

Emir Timur, Türklere has bu savaş taktiğini Delhi Sultanı Mahmud (1393-1413) ve Malu Han'a karşı kullanmıştı. Sultan Mahmud, 50 bin kişilik ve 120 adet fil ile Timur'a karşı Delhi'yi korumak için hazırlıklar yapmıştı. Emir Timur ise doğrudan Sultan Mahmud ile savaşacağına inancı tamdı. Fakat mücadelenin uzamasını istemiyordu. Bunun için Sultan Mahmud'un ordularını yenmek için sahte ricat taktiğine başvurdu. Sahipkıran, kendisini güçsüz göstermek için şehirden uzakta bir yerde mevzilendi. Burada hendek kazdırarak askerlerini bu hendeklerin içine gizledi. Küçük bir birliği de düşmanın üzerine göndererek karşılaştıklarında kendilerini güçsüz gösterip, korkmuş bir vaziyette geri çekilmelerini emretti. Galip geldiklerini zanneden Sultan Mahmud'un askerleri sahte ricatla geri çekilen askerleri takip ederek hendeklerde saklanan asil askerlerle karşı karşıya geldiler. Sultan Mahmud ve askerleri yenilerek geri çekilmek zorunda kaldılar. Nitekim Emir Timur bu savaş taktiği sayesinde bir yıl içerisinde tüm Hindistan'ı egemenliği altına aldı (1398).⁵⁶

2.3. Diğer Bazı Savaş Taktikleri

Emir Timur, iyi bir lider olmasının yanı sıra aynı zamanda savaş stratejilerinde bilge biriydi. Savaş öncesinde gerek istihbarat teşkilatı gerekse de elçilik müessesesiyle düşmanlarını tanıyıp onların hareketlerini takip edip buna göre savaş hazırlıklarını yapmaktaydı. Savaş hazırlıkları böyleyken Timur, savaş sırasında başvurduğu askeri taktiklerin yanı sıra bir takım stratejiler geliştirerek hile yoluyla düşmanı alt etmeye çalışmıştı. Bunları kısaca maddeler halinde sıralayacak olursak, Düşman ağzıyla sahte mektuplar yazma, Sefer yönünü değiştirme, sayıca üstün görünme hilesi, Savaş esnasında düşman askerlerinin moralini bozmak ve düşman asker sayısına göre strateji geliştirme gibi yöntemlere başvurmuştu.

Emir Timur, Maveraünnehirde bulunan kalelerin zaptı için buradaki Özbek komutanları sahte mektuplarla kandırma yoluna gitmiştir. Birer Özbek bulup mektupları kale muhafızlarına gönderdi. İlyas Hoca'nın ağzından kale muhafızlarına hitaben yazılmış mektuplarda, İlyas Hoca'nın kale muhafızlarının kendi kuvvetlerine katılmasını emretmekteydi. Bununla yetinmeyen Emir Timur, birer takım askeri de görevlendirerek toz ve duman kaldırtıp kale muhafızlarını korkuttu. Emir Timur ordusunun geldiğini sanan ve mektupların gerçek olduğuna inanan muhafızlar, kaleleri boşalttı ve böylece Emir Timur, kaleleri ele geçirdi.⁵⁷

Karşı Kalesinin Emir Musa ve Melik Bahadır'dan alınmasıyla ilgili Emir Timur, sahte yön değiştirme yöntemine başvurmuştu. Sahipkıran, 243 kişiden oluşan bir kıta askerle Karşı kalesini almak için harekete geçti. Ancak yönünü Horasan'a doğru çevirdi. Bu sırada karşılaşmış olduğu bir kervana kendi casuslarından birini yerleştirdi. Kervan, Karşı kalesine gelip Emir Timur'un Horasan'a yöneldiğini söyleyince, kale Emiri Musa güvenlik tedbirlerini bıraktı. Bunu gören casus hızlıca durumu Emir Timur'a bildirdi. Nitekim kendisi emrindeki 243 kişilik askeri birliğiyle 12 bin kişilik karşı kalesini kuşatarak aldı.⁵⁸

Savaşa başlamadan önce düşman ordusuna karşı sayıca üstün görünmek için kadınlara miğfer giydirmek ve erkek hissi vererek düşmanın korkmasını sağlamak da Timurlu ordusunun savaş hilelerinden idi.⁵⁹ Savaş esnasında düşman askerlerinin moralini bozmak için mızraklara düşman başlarının geçirilmesi de tutulan bir hile yolu idi. Şüphesiz bu, düşman ordusunda çözülmeye sebep olurken Timurlu ordusunda ceht ve gayrete neden olurdu. Emir Timur ordusunun Azerbaycan'da Karakoyunlu başbuğu Kara Yusuf ile yaptığı savaşta Timurlu ordusunda gevşeme olmuş, askerî disiplin yok olmaya yüz tutmuştu. Bunun üzerine Emir Timur, askerlerinden birine savaş meydanında düşman ordusundan bir baş almasını ve mızrağının ucuna saplamasını emretti. Asker, bu emri yerine getirince Kara Yusuf'un ordusu gevşedi ve bu durum Emir Timur ordusunda bir gayret uyandırdı. Bu hile yolu ile Kara Yusuf ordusu yenilgiye uğratıldı.⁶⁰

Savaştan önce ateş yakıp düşmana ordunun çok fazla kalabalık olduğu hissini vermek de Timurlu Devleti ordusunda yapılan hilelerden sayılırdı. Nitekim Moğol ordusu ile yapılan savaşta Emir Musa, Oçkara Batur, Emir Müeyyed Arlat komutasında 2.000 atlı asker görevlendirilmiş ve İlyas Hoca üzerine sevk edilmiştir. Emir Timur da 5.000 asker ile harekete geçerek İlyas Hoca'nın askerleriyle menzil tuttuğu dağın tepesine çıkmıştı. Gece olunca Emir Timur, emrederek sayısız birçok yerde ateş yakılmasını buyurdu.

⁵⁵ Muharrem Kesik (2011). *At Üstünde Selçuklular*, İstanbul: Timaş Yayınları, s. 103.

⁵⁶ *Tüzükât-ı Timur*, s. 62-63.

⁵⁷ Özer, "Timur'un Yaptığı İşlere Toptan Bir Bakış", s. 454.

⁵⁸ *Tüzükât-ı Timur*, s. 24.

⁵⁹ Ensar Macit (2012). *Timur'u Devletinin Askeri Teşkilatı*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Erzurum: Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, s.141.

⁶⁰ Özer, "Timur'un Yaptığı İşlere Toptan Bir Bakış", s. 455.

Savaşçılar emri yerine getirdi. Dağ üzerinde yakılmış olan birçok ateş ve kalabalığı gören düşman ordusu, o geceyi uyumayarak uykusuz geçirdi.⁶¹

Emir Timur, seferlerinde ordusunu ve özellikle de savaş düzeni teşkilatını geliştirdi ve her savaşta farklı stratejiler uyguladı. Tarihte orduyu 7 kola ayırarak hareket etme usulünü ilk defa Emir Timur uygulamıştı.⁶² Emir Timur yukarıda saydığımız savaş taktiklerinin dışında düşman ordusunun sayısına göre de bir takım taktik ve stratejiler geliştirmiştir. Öyle ki Tüzükât-ı Timur'da bu hususla ilgili şu bilgiler aktarılmaktadır.

“Şöyle buyurdum ki, eğer düşman askeri on iki bin süvariden az olursa, bu savaşta emirler emiri baş olsun. Oymak ve tümenlerden kendine on iki bin atlı asker alsın. Binbaşı, yüzbaşı, onbaşılar da beraberinde olsun. Düşman tarafına bir menzil kala varıp, yüze olunca, bana haber göndersin. Emrettim ki, bu on iki bin atlı askeri dokuz bölüğe bölsünler. Tertibi şöyledir: Gol, bir bölük; baranğar üç bölük; caranğar üç bölük; hiravul bir bölük ve karavul bir bölük. Baranğar ise hiravul, çapavul ve şakavuldan ibaret olsun. Şuna benzer caranğar: Bir bölüğü hiravul, ikinci bölüğü çapavul, üçüncü bölüğü şakavuldur.

Emrettim ki, muharebe meydanında emirler emiri dört şartı iyice öğrenmiş olsun. En evvel oranın suyu bulunmalı; ikincisi askeri saklayacak yeri olmalı; üçüncüsü, durduğu yer düşman askerinin durduğu yerden daha yüksek olmalı ve yine güneşe karşı olmamalı ki güneş şülesi askerin gözünü kamaştırmasın; dördüncüsü, muharebe meydanının önü açık, geniş olması lazımdır.

Yine emrettim; savaştan bir gün önce tüm ordu saf kurup tüzüğe göre topluluklara bölünsünler. Ertesi gün aynı nizamda asker düzenleyip düşman tarafına yürüyüş kılsınlar. Asker atlarının başları dümdüz olup, yürüme yönündeki başka sol ve sağ tarafa dönmessin.

Emrettim şöyle ki; yürüyüşte olan sipahilerin gözü düşman leşkerine düştüğü anda, yüksek sesle tekbir söyleyip, süren salsınlar. Eğer askerbaşı harp işlerinde, askeri tüzüklerde yanlış yaparsa, ordu nezaretçisi derhal işe yarar emirlerden birini onun yerine koysun. Benim ona verdiğim zafer fermanını emirlere, sipahilere gösterebilirsin. Emrettim; leşkerbaşı ordu nezaretçisiyle beraber düşman leşkerinin az çokluğunu öğrenip, kendi askeri nizamlarını buna göre kursunlar ve de kendi silahlarını düşman silahlarıyla kıyaslayıp görsünler. Yine öğrensinler ki, düşmanın savaşa girme sürati nasıl, yavaş yavaş mı veya hızla mı savaşa girecekler. Yine onların Savaşı sürdürme tarzını algılamaya çalışsınlar: düşman bir defada tüm güçleriyle mi hücum eder veya nizamdaki askerlerinden bölükler çıkararak, ardı ardama mı hamle yapar. Yine fark etsinler ki, düşman çapulcuları çatışıp-dönüp hamle kılıyor gibi mi veya geri dönmeden mi savaşıyorlar? Eğer onlar birinci hamleden sonra geri dönmezlerse, bizim sipahilerimize gerekir ki onların hücum dalgasını sebat ve bahadırlıkla karşılayıp püskürtsünler ki, şecaat bir saatlik sabır demektir.”⁶³

“Eğer düşman leşkeri on iki bin atlıdan çok, kırk binden eksik olursa talihli oğullarımdan biri bu yürüyüşe komutan olsun. Tümen, uluslardan alınan işe yarar en az kırk bin atlı askerden kurulan kuvvet emirleriyle beraber iki beylerbeyi de onun emrinde olsun. Kahraman askerlerim nereye varsalar beni kendileriyle hep beraber bilip, meydandayım gibi görüp, erlik-bahadurluk namusunu korusunlar. Uyanıklık-dikkatlilik tedbirini kaçırmassınlar (...).”⁶⁴

“Eğer düşman leşkeri kırk bin süvariden fazla olursa öyle bir durumda beylerbeyiler, emirler, binbaşı, yüzbaşı, onbaşı ve kalan mevcut sipahiler benim zafer tuğuma bakmaları lazımdır. Emrettim; hangi bölük askeri emirine ferman gönderirsem, bu hükmüme göre yapsınlar ve ona karşılık kılsınlar. Beylerbeyilerden, emirlerden ve başka sipahilerden kim olursa olsun eğer hükme karşı çıksa, onu kılıçtan geçirip koldaşını onun yerine koysunlar (...).”⁶⁵

Sonuç

Emir Timur, sahip olduğu kıvrak zekâsı ve kurnazlığıyla büyük ün yapmış tarihi bir şahsiyetti. Onun tartışılmaz askeri dehası ve liderliği sayesinde geniş coğrafyalarda egemenliğini kurmuştu. Timur, özellikle fethedeceği yerlere yönelik önceden bir takım yöntemlere başvururdu. Eğer bu yöntemleri tutmadığı takdirde ilgili bölgeye yönelik fetih hazırlıklarında bulunurdu. Savaş esnasında ise belli strateji ve taktiklerle ordusunu muzaffer kıları. O, fethedeceği veya savaşacağı bölge idarecileriyle ilgili evvelden göndermiş olduğu casuslar aracılığıyla gerekli bilgileri toplatırdı. Bu casusların getirmiş olduğu bilgiler sefere çıkılacak yerle ilgili yönetim, askeri durum, ahalinin vaziyeti ve jeopolitik durum hakkında detaylı bilgileri Emir Timur'a ulaştırırlardı. Emir bu bilgilerin sahihliğini teyit ettirerek buna göre vaziyet alırdı. Emir Timur, daha sonra sefere çıkmadan evvel bölge idarecilerine ikna için resmi nağmeler yazdırarak elçilerle gönderirdi. Çünkü ona göre savaş en son başvurulacak yöntemdi. Ancak buna rağmen sulh yolunu kapatan emir ve beylere karşı en son seçenek olan mücadele yoluna giderdi.

⁶¹ Tüzükât-ı Timur, s. 44; Macit, s. 142.

⁶² Yakubovskiy, s. 165.

⁶³ Tüzükât-ı Timur, s. 123-124.

⁶⁴ Tüzükât-ı Timur, s. 126-127.

⁶⁵ Tüzükât-ı Timur, s. 128-130.

Fethedeceği bölgeye gelen Emir Timur, casusların yine devreye sokarak saldırı için uygun zamanı beklerdi. Düşmanın tedbiri elden bıraktığı en zayıf anında ordularıyla saldırırdı. Savaş esnasında da başvurduğu birçok yöntem vardı. Düşmanı alt etmek için eski Türkler tarafından da kullanılmış olan "sahte ricat/vur-kaç" taktiğinin yanı sıra "türktaz" veya "şahbun" gibi ani ve gece baskınlarıyla düşmanı alt etmeye çalışmıştır. Bunların yanı sıra birtakım hilelerle de düşmanını savaş esnasında sindirmeye çalışmıştır.

KAYNAKÇA

- AKA, İsmail (1994). "Timurlular Devleti", *DGBİT*, C. IX, Konya: Çağ Yayınları, s. 181-300.
- _____ (2000). *Timur ve Devleti*, Ankara: TTK Yayınları.
- _____ (2010). *Timurlular Devleti Tarihi*, Ankara: Berikan Yayınevi.
- _____ (2012). "Timurlular", *DİA*, C. 41, İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, s. 177-180.
- _____ (2012). "Timur", *DİA*, C. 41, İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, s. 173-177.
- BERDZENİŞVİLİ, Nikoloz-Simon Canişia (1997). *Gürcistan Tarihi (Başlangıçtan 19. Yüzyıla Kadar)*, (Çev. Hayri Hayrioğlu), İstanbul: Sorun Yayınları.
- CLAVİJO, Ruy Gonzales de, (1993). *Anadolu Orta Asya ve Timur*, (Çev. Ömer Rıza Doğrul), İstanbul: Ses Yayınları.
- HİZMETLİ, Sabri (2002). "Çağatay Devleti", *Türkler*, C. 8, Ankara: Yeni Türkiye Yayınları, s. 355-358.
- HOCA SADEDDİN EFENDİ (1999). *Tâcü't Tevârih*, C.I, (Haz. İsmail Parmaksızoğlu), Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- İBNİ ARABŞAH (2012). *Acâibu'l-Makdûr*, (Çev. Ahsen Batur), İstanbul: Selenge Yayınları.
- İBNİ TAGRİBERDİ (2013). *En-Nücümü'z-Zâhire*, (Çev. Ahsen Batur), İstanbul: Selenge Yayınları.
- İPŞİRLİ, Mehmet (1995). "Elçi", *DİA*, C. 11, İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, s. 3-15.
- KAFALI, Mustafa (1979). "Timur", *İA*, C. 12/1, İstanbul: MEB Yayınları, s. 336-346.
- _____ (2005). *Çağatay Hanlığı (1227-1345)*, Ankara: Berikan Yayınevi, s. 138-140.
- KALLEK, Cengiz (1993). "Casus", *DİA*, C. 7, İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, s. 163-166.
- KESİK, Muharrem (2011). *At Üstünde Selçuklular*, İstanbul: Timaş Yayınları.
- MACİT, Ensar (2012). *Timur'u Devletin Askeri Teşkilatı*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Erzurum: Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- MANZ, Beatrice Forbes (2006). *Timurlenk Bozkırların Son Fatih*, (Çev. Zuhâl Bilgin), İstanbul: Kitap Yayınları.
- MİNORSKY, V. (1979). "Tiflis", *İA*, C. 12/1, İstanbul: MEB Yayınları, s. 264-279.
- NİZAMÜDDİN ŞÂMÎ (1987). *Zafername*, (Çev. Necati Lugal), Ankara: TTK Yayınları.
- ÖZCAN, Abdülkadir (1993). "Casus", *DİA*, C. 7, İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, s. 166-169.
- ÖZDAL, Ahmet (2008). *Türklerin Savaş Sanatı*, İstanbul: Doruk Yayınları.
- ÖZER, Yusuf Ziya (1945). "Timur'un Yaptığı İşlere Toptan Bakış", *Belleten*, C. IX, S. 36, Ankara: TTK Yayınları, s. 423-467.
- PAYDAŞ, Kâzım (2006). "Timur'un Gürcistan Seferleri", *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, C. 16, S. 1, s. 419-437.
- _____ (2009). "Emir Timur'un Fetihlerinde Haber Alma Teşkilatının Önemi", *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Tarih Araştırmaları Dergisi*, C. XXVIII, S. 46, s. 35-52.
- _____ (2009). "Emir Timur Döneminde Elçilik Teatisi", *Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, C.29, S-1,
- ROEMER, Hans R. (1979). "Timurlular", *İA*, C. 12/1, İstanbul: MEB Yayınları, s. 346-370.
- ROUX, Jean Paul (1994). *Aksak Timur*, (Çev. Ali Rıza Yalt), İstanbul: Doğan Kitapevi.
- SOLMAZ, Gürsoy (2002). "Timur ve Seferleri", *Türkler*, C. 8, Ankara: Yeni Türkiye Yayınları, s.540-553.
- ŞAHİPKİRAN EMİR TİMUR (2010). *Tüzükât-ı Timur*, (Haz. Kutlukhan Şakirov-Adnan Aslan), İstanbul: İnsan Yayınları.
- ŞERAFEDDİN ALİ (2000). *Timur ve Tüzükât*, (Çev. Kevser Kutay), Ankara: Academyplus Yayınevi.
- ŞEREFÜDDİN ALİ YEZDİ (2013). *Zafername*, (Çev. Ahsen Batur), İstanbul: Selenge Yayınları.
- YAKUBOVSKİY, A. Yu (1992). *Altın Orda ve Çöküşü*, (Çev. Hasan Eren), Ankara: TTK Yayınları.
- YÜCEL, Yaşar (1978). "Timur Tarihine Dair Araştırmalar", *Belleten*, C. XLII, S. 166, Ankara: TTK Yayınları, s. 239-299.
- _____ (1989). *Timur'un Ortadoğu-Anadolu Seferleri ve Sonuçları*, Ankara: TTK Yayınları.
- YÜKSEL, Musa Şamil (2004). "Arap Kaynaklarında Timur", *Bilig*, S. 31, s. 85-124.